

אמונה שירה הסעה

וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם וַיֵּרְאוּ הָעָם אֶת ה' וַיֹּאמְרוּ בְּה' וַיֵּאֱמִינוּ בְּה' וּבַמֶּשֶׁה עַבְדּוֹ: (שמות יד לא).¹

וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל מִדְבַּר שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַּר וְלֹא מָצְאוּ מַיִם: (שמות טו כב).²

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויהי פרשה ו

"אז ישיר משה ובני ישראל" - ר' נחמיה אומר: כל המקבל עליו מצוה אחת באמנה, כדאי הוא שתשרה עליו רוח הקדש. שכן מצינו באבותינו שבשכר אמנה שהאמינו אבותינו בה' זכו ושרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירה, שנאמר: "ויאמינו בה' ובמשה עבדו", ונאמר: "אז ישיר משה ובני ישראל".³ וכן את מוצא שלא ירש אברהם אבינו העולם הזה והעולם הבא אלא בזכות אמנה שהאמין בה', שנאמר: "והאמין בה' ויחשבה לו צדקה".⁴ וכן את מוצא שלא נגאלו ישראל ממצרים אלא בשכר האמנה, שנאמר: "ויאמן העם" (שמות ד לא).⁵ וכן הוא אומר: "אמונים נוצר ה'" (תהלים לא כד) - מזכירין אמונת אבות...⁶ וכן אתה מוצא שאין הגלויות מתכנסות אלא בשכר אמנה שנאמר אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש וגו' (שיר השירים ד ח) וכתוב וארשתוך לי לעולם וארשתוך לי באמונה (הושע ב כב). הא גדולה אמונה לפני הקב"ה שבשכר אמונה שרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירה, שנאמר: "ויאמינו בה' ובמשה עבדו. אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' וכן הוא אומר: "ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו" (תהלים קו יב).⁷

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויהי פרשה ו

"ויראו העם את ה'" - לשעבר במצרים לא היו יראים ה', אבל כאן: "ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו". אם במשה האמינו, קל וחומר בה'! בא זה ללמדך, שכל מי שמאמין ברועה נאמן, כאילו מאמין במאמר מי שאמר והיה העולם... "ויאמינו בה'" - גדולה האמונה שהאמינו ישראל במי שאמר והיה העולם, שבשכר שהאמינו ישראל בה' שרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירה, שנאמר: "ויאמינו בה' ובמשה עבדו" ונאמר: "אז ישיר משה ובני ישראל". וכן אתה מוצא שלא ירש אברהם אבינו העולם הזה והעולם הבא אלא בזכות אמנה שהאמין בה' שנאמר: "והאמין בה' ויחשבה לו צדקה" (בראשית טו ו).⁸

¹ ומיד לאחר מכן, בא פרק טו הפותח בפסוק: "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים". סמיכות האמונה לשירה היא יסוד מוסד בדרשות פרשתנו - שבת שירה.

² ולאחר קריעת הים, האמונה והשירה, באה "ההסעה", היציאה אל המדבר הלא-נודע, הגדול והנורא: "נחש שרף ועקרב וצימאון אשר אין מים" (דברים ח טו). אין בכל המקרא "ויסע" אלא הכאן. האם הייתה "הסעה" זו של בני ישראל ביד משה המשך לאמונה ולשירה? מדוע היה צריך משה להסיע את העם מים סוף?

³ בסמוך ובהמשך. נראה שאין כאן "דרשת סמוכין" רגילה ("למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה" וכיוצא באלה, כי אם רצף פשוט. החלוקה לפרקים המאוחרת (שמקורה איננו ביהדות) איננה מחייבת, ובסדר הקריאה בארץ ישראל שייכים שני קטעים אלה לאותה סדרה. סדרה יא בספר שמות.

⁴ אמונה בהבטחת הזרע. אח"כ אמנם מבקש אברהם אות על ההבטחה לארץ ושואל: "במה אדע כי אירשנה", ועל כך, עפ"י מדרשים מסוימים, נענשו בניו בגלות מצרים ממנה כעת הם נגאלים (ראה דברינו [במה אדע כי אירשנה - האם חטא אברהם?](#) בפרשת לך לך, אבל כאן שירת האמונה ולא נעכיר אותה.

⁵ ולהלן נראה מדרשים ופרשנים ששואלים: אם כבר נאמר "ויאמן העם" בתחילת שליחותו של משה, בפרשת שמות, מה תוספת יש כאן בפסוק: "ויאמינו בה' ובמשה עבדו"?

⁶ בקטע שהשמטנו מאריך המדרש בפסוקי אמונה ואמנה מנביאים וכתובים ולא נוכל להביאם כאן. ראה במקור שם.

⁷ הרי לנו הקשר בין אמונה ושירה. המאמין זוכה להתפעלות הנפש וזו מביאתו לכדי שירה. רבו המדרשים והפרשנים על החיבור בין אמונה ושירה ונראה שיסוד כולם הוא המכילתא. ראה למשל מדרש שכל טוב (בובר) שמות פרק יד שמביא פתיחה משלו לפני שהוא מצטט את המכילתא שהבאנו: "ירויחו דורשי הפרשה וישכילו וסמוך לה שירת הים, ללמדך שגדולה היא האמנה לפני הקב"ה, שבשכר אמונה שהאמינו ישראל שרתה עליהם רוח הקודש ואמרו שירה, שנאמר: ויאמינו בה' ובמשה עבדו, וסמך ליה אז ישיר משה ובני ישראל. אמר ר' נחמיה: כל המקבל עליו מצוה אחת באמונה, כדי היא שתשרה עליו רוח הקודש וכו'". אגב הפסוק שהמכילתא חותם בו, מצאנו עוד פסוק במקרא המקשר בין אמונה לשירה: "חסדי ה' עולם אשירה לך וְדָר אֲוִדִיעַ אֲמוֹנָתְךָ בְּפִי" (תהלים פט ב), אלא שהמכילתא מעדיף את "ויאמינו" של פרק קו מסיבות שעוד נראה. "ויאמינו" שלישי ואחרון במקרא, הוא בספר יונה ג ה: "ויאמינו אנשי נינוה באלהים", אך זה בשעת המצוקה ולא עם שירה לאחר הפדות. וחזקיהו שלא אמר שירה לאחר הנס הגדול עם אשור שנסוג מירושלים, לא זכה להיות המשיח (סנהדרין צד ע"א).

⁸ פשיטא לדרשן שאנחנו זוכרים את הפסוק הקודם וקוראים את שניהם ברצף: "ויכסו מים צריהם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתֵר: וַיֵּאֱמִינוּ בְּדַבְרֵי וְיִשְׁרִי וְתִהְיֶה לָנוּ". לא רק קשר כפול יש כאן: אמונה - שירה, אלא קשר משולש: יראה - אמונה - שירה, או שמא אפילו מרובע: ראה - יראה - אמונה - שירה. ראה שוב מדרש שכל טוב (בובר) שמות פרק יד: "ומתוך המראה הגדול הזה שראו הקב"ה נלחם בעצמו עם מצרים, לפיכך ויראו העם את ה', כי לשעבר לא ראו את כבודו, ולא היו יראין אותו, ועכשיו שראו ויאמינו בה' ובמשה עבדו,

שמות רבה פרשה כב סימן ב

"וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו" - שנו רבותינו: "הקורא את שמע צריך להזכיר קריעת ים סוף ומכת בכורים באמת ויציב, ואם לא הזכיר אין מחזירין אותו. אבל אם לא הזכיר יציאת מצרים, מחזירין אותו, שנאמר: "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך" (דברים טז ג).⁹ ומה בין יציאת מצרים לקריעת ים סוף? אלא שיציאת מצרים קשה, שנאמר: "או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי" (שם ד לד), ואומר: "ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים" (שם כ). תדע לך שזו קשה מזו, שביציאת מצרים כתיב: "אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", אבל בקריעת ים סוף אינו מזכיר את השם.¹⁰ ולמה צריך להזכיר קריעת ים סוף באמת ויציב? לפי שכיון שקרע להם את היס האמינו בו, שנאמר: "ויאמינו בה' ובמשה עבדו". ובזכות האמנה שהאמינו, זכו לומר שירה ושרתה עליהם שכינה, שכן כתיב אחריו: "אז ישיר משה". לכך צריך אדם לסמוך גאולה לתפילה, כשם שהם הסמיכו שירה אחר האמנה והקריעה. וכשם שהן טיהרו לבם ואמרו שירה, שכן כתיב: "וייראו העם את ה' ויאמינו" ואח"כ "אז ישיר", כך צריך אדם לטהר לבו קודם שיתפלל. וכן איוב אמר: "על לא חמס בכפי ותפילתי זכה" (איוב טז יז).¹¹

שמות רבה פרשה כג

סימן א. "אז ישיר משה ובני ישראל". זהו שכתוב: "נכון כסאך מאז מעולם אתה" (תהלים צג ב) - אמר ר' ברכיה בשם ר' אבהו: אע"פ שמעולם אתה, לא נתישב כסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה.¹³ לכך נאמר: "נכון כסאך מאז".¹⁴ משל למלך שעשה מלחמה ונצח ועשו אותו אגוסטוס. אמרו לו: עד שלא עשית המלחמה היית מלך, עכשיו עשינוך אגוסטוס. מה כבוד יש בין המלך לאגוסטוס? אלא המלך עומד על הלוח (הבימה) ואגוסטוס יושב. כך אמרו ישראל: באמת, עד שלא בראת עולמך היית אתה, משבראת אותו אתה הוא; אלא כביכול עומד, שנאמר: "עמד וימודד ארץ" (חבקוק ג ו). אבל משעמדת בים ואמרנו שירה לפניך ב"אז" - נתיישרה מלכותך וכסאך נכון. הוי: "נכון כסאך מאז" - ב"אז ישיר".¹⁵

סימן ג. דבר אחר: "אז ישיר משה". זהו שכתוב: "נופת תטופנה שפתותיך" (שיר השירים ד יא) - אמר משה: ריבון העולמים, במה שחטאתי לפניך, בו אני מקלסך. א"ר לוי בר חיתא: משל למדינה שמרדה על המלך ואמר המלך לדוכוס שלו: נלך ונלחם בה. אמר לו דוכוס: אין אתה יכול. החריש המלך והלך בלילה בעצמו וכבשה. וידע דוכוס מה עשה, עשה עטרה והביא למלך. אמר לו: העטרה הזו למה? אמר: בשביל שחטאתי בדבר ואמרת ליך: אין אתה יכול. כך אמר משה לפני הקב"ה: יודע אני שחטאתי לפניך ב"אז", שנאמר: "ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הָרַע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך" (שמות ה כג), והרי טַבַּעְתָּ אותו בים. לכך אני משבחך

אם במשה האמינו - קל וחומר בה', אלא מה תלמוד לומר: ויאמינו בה'? אלא ללמדך שכל המאמין ברועה ישראל כאילו מאמין במי שאמר והיה העולם". וההמשך מאמונה לשירה כפי שכבר ראינו. ראיית הקב"ה היא אחד ההסברים להבדל בין "ויאמן העם" ובין "ויאמינו בה' ובמשה עבדו", לתוספת או חידוש האמונה על ים סוף מעבר לאמונה הראשונית בתחילת שליחותו של משה, מה שהייתה בה גם ירידה אח"כ. כאן ראו את השכינה. ראה דברינו [מה שראתה פסחה על הים](#) בפרשה זו.

⁹ אין בדינו היום את נוסח ה"שנו רבותינו" שמוזכר כאן. המקור הקרוב ביותר הוא תוספתא ברכות פרק ב הלכה א: "הקורא את שמע צריך להזכיר יציאת מצרים באמת ויציב. ר' אומר: צריך להזכיר בה מלכות. אחרים אומרים: צריך להזכיר בה מכת בכורים וקריעת ים סוף". וכבר האריך ליברמן לדון בתוספתא קטנה גדולה זו.

¹⁰ קטע נוסף זה כנראה כבר איננו חלק מהתוספתא ועכ"פ איננו בנוסח שבידינו. ליברמן מסביר שדברים אלה המחזקים את יציאת מצרים ומגדילים אותה מעל נס קריעת ים סוף, מקורם בכך שבברכת "אמת ויציב" שלאחר קריאת שמע (בארץ ישראל היו אומרים "אמת ויציב" גם בערבית), השתרשה הזכרת קריעת ים סוף מוקדם יותר והדברים הנ"ל באים לחזק את ההוספה של יציאת מצרים שלא הייתה מורגלת בפי העם.

¹¹ הקשר אמונה-שירה נמצא יום יום בתפילת שחרית ועוד יותר אולי דווקא בנוסח בבל שאנחנו נוהגים בערבית: "אמת ואמונה". ממדרש זה עולה גם שתפילה היא שירה וזה חידוש שלא מצאנו במקורות אחרים. ראה דברים רבה פרשה ב סימן א: "א"ר יוחנן: עשרה לשונות נקראת תפלה ואלו הן: שועה, צעקה, נאקה, רנה, פגיעה, ביצור, קריאה, ניפול, ופילול, ותחנונים, שועה צעקה". ואין שירה בכלל לשונות אלה. ובספרי מנהגים ישנים מדורא (בש"ר בר אילן) מצאנו על תפילת פסח: "שתפילת כל היום - שירה".

¹² פרשה זו של שמות רבה דורשת כולה את "אז ישיר" וראויה הייתה שתיקרא: פרשת שירה. מומלץ מאד לקרותה בשלמותה במקור.

¹³ אבל מדרש במדבר רבה יד ב, והוא לא היחיד, טוען שאברהם הוא הראשון שהודיע שמו של הקב"ה בעולם.

¹⁴ מאותו "אז ישיר" של משה ובני ישראל.

¹⁵ ובסימן ב בהמשך שם: "בר אחר: אז ישיר משה. זהו שכתוב: וַיִּכְסּוּ מִים צְרִיָּהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נֹתַר: וַיֵּאֱמִינוּ בְּדַבְרֵי יְשִׁירֵי תְהִלָּתוֹ (תהלים קו יא-יב) - א"ר אבהו: אע"פ שכתוב כבר שהאמינו עד שהיו במצרים, שנאמר: ויאמן העם, חזרו ולא האמינו, שנאמר: אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך (תהלים קו ז). כיון שבאו על הים וראו גבורתו של הקב"ה היאך עושה משפט ברשעים, כמו שאתה אומר: ותאחז במשפט ידי, אשיב נקם לצרי ולמשנאי אשלם (דברים לב מא), ושקע את מצרים בים, מיד: ויאמינו בה' ובמשה עבדו. ובזכות האמנה שרתה עליהם רוח הקודש ואמרו שירה, זהו שכתוב: אז ישיר משה ובני ישראל". מדרש זה מתייחס לשאלה של ויאמן העם מול ויאמינו בה', שאלה שהראשונים והפרשנים שואלים וכבר הקדים וענה עליה מדרש זה.

ב"אז". זהו שכתוב: "אז ישיר משה". בוא וראה דרך הצדיקים במה שהם סורחים הם מתקנים. הוי: "נופת תטופנה שפתותיך כלה" ממי הם למדים? מן הקב"ה, שבדבר שהוא מכה הוא מרפא, שנאמר: "כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך" (ירמיה ל יז) - ממכות שאני מכה אותך מהם אני מרפא אותך.¹⁶

סימן ד. דבר אחר: "אז ישיר משה", זהו שכתוב: "פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה" (משלי לא כו) - מיום שברא הקב"ה את העולם ועד שעמדו ישראל על הים, לא מצינו אדם שאמר שירה להקב"ה אלא ישראל! ברא אדם הראשון ולא אמר שירה. הציל אברהם מכבשן האש ומן המלכים ולא אמר שירה. וכן יצחק מן המאכלת ולא אמר שירה. וכן יעקב מן המלאך ומן עשו ומן אנשי שכס ולא אמר שירה. כיון שבאו ישראל לים ונקרע להם, מיד אמרו שירה לפני הקב"ה, שנאמר: "אז ישיר משה ובני ישראל". הוי: "פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה". אמר הקב"ה: לאלו הייתי מצפה!

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויסע פרשה א

"ויסע משה" - אמר רבי יהושע: זו נסיעה, לא נסעו אלא על פי משה. ושאר כל המסעות כולן נסעו על פי הגבורה שנאמר: "על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו" (במדבר ט כג). אבל נסיעה זו, לא נסעו אלא על פי משה, שנאמר: "ויסע משה את ישראל". ר' אליעזר אומר: על פי הגבורה נסעו, שכן מצינו בשנים ושלושה מקומות שלא נסעו אלא על פי הגבורה וכאן לא נסעו אלא על פי הגבורה. ומה תלמוד לומר "ויסע משה את ישראל"? להודיע שבחן של ישראל. שכיון שאמר להם משה: קומו סעו, לא אמרו: היאך אנו יוצאין במדבר, ואין בידנו מחיה לדרך?! אלא האמינו והלכו אחר משה. ועליהם מפורש בקבלה: "הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר זכרתי לך חסד נעוררך ... לכתך אחרי במדבר וגו' " (ירמיה ב ב). וכן מצינו שחזר מסען לאחוריהם שלשה מסעות, שנאמר: "ויסעו מפני החירות ויסעו ממרה ויבואו אילימה ויסעו מאילים ויחנו על ים סוף" (במדבר לג ח - ט).¹⁷

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויסע פרשה א

"ויסע משה את ישראל" שהסיען בעל כרחן, במקל. שכיון שראו בפגרי האנשים שהעבידום בפרך ובעבודה קשה, כולן פגרים מתים מוטלין על שפת הים, אמרו: כמדומה לנו שלא נשתייר אדם במצרים, "נתנה ראש ונשובה מצרימה" ונעשה לנו עבודה זרה ותרד בראשנו ונחזור למצרים. יכול שאמרו ולא עשו? הרי הוא אומר: "וַיִּמְצְאוּ לְשִׁמְעֵי וְלֹאֲזָכְרוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּהֶם וַיִּקְשׂוּ אֶת־עַרְפָּם וַיִּתְּנִי־רֹאשׁ לְשׁוֹב לְעַבְדְּתֶם בְּמִרְיָם וְאֶתְּהָ אֲלוֹהַּ סְלִיחוֹת תַּנּוּן וְרַחוּם אֶרְךָ־אֲפִים וְרַב־זַחַסְד חֶסֶד וְלֹא עֲזַבְתֶּם" (נחמיה ט יז).¹⁸

שמות רבה פרשה כד סימן ב

ר' יהודה אומר: אמרו ישראל באותה שעה: כלום הוציאנו הקב"ה ממצרים אלא בשביל ה' דברים: אחת, לתת לנו ביזת מצרים; שנית, להרכיבנו על ענני כבוד; שלישית, לקרוע לנו את הים; רביעית, להיפרע לנו מן המצריים; חמישית, לומר לפנינו שירה. עכשיו כבר נתן לנו ביזת מצרים, והרכיבנו על ענני כבוד, וקרע לנו את הים, ופרע מן המצריים, ואמרנו שירה לפנינו - נחזור למצרים! אמר להם משה: כך אמר לי המקום: "כי אשר ראיתם את מצרים היום, לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם" (שמות יד יג). אמרו לו: כבר מתו כולם, נחזור למצרים! אמר להם: בואו ופָּרְעוּ את השטר, שכך אמר לי הקב"ה: "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה" (שם ג יב). רבי אלעזר אומר: אף על פי שאמר להם מפי הגבורה, לא נסעו, עד שהסיען משה במקל. לפי

¹⁶ ראה כמו כן הדרשות על הפסוק בשירת האזינו: "מחצתי ואני ארפא", כגון זו שבויקרא רבה יח ה: "מחצתי ואני ארפא - ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר: בשר ודם מכה באיזמל ומרפא ברטייה. אבל הקב"ה, במה שהוא מכה הוא מרפא, שנאמר (ירמיה ל) כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך". מה שמייוחד בדרשה זו הוא הפן האישי של משה בשירת הים: "אז ישיר משה" - יש כאן שירה פרטית של משה, שירת הודאה והודיה על ספקנותו וחוסר אמונתו הן בבני ישראל (והם לא יאמינו) והן בקב"ה (והצל לא הצלת את עמך). וכבר נדרשו לנושא זה בדברינו [אותם הנתונים תחת הבנין](#) בפרשת שמות ושם הראינו פן אחר לגמרי בקובלנה זו של משה כלפי שמיא.

¹⁷ נגמר נס קריעת ים סוף, הסתיים החיזיון הגדול של מה ששפחה ראתה על הים, עבר הרגע הנשגב של אמונה ושירה. מה כעת? פרעה וחילו מוטלים מתים. מה עכשיו? לאן הולכים מכאן? אומר המדרש, כאן מתחיל הניסיון הגדול של "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". כאן היא "אהבת כלולותיך". שידעו להמשיך את הרגע ולצאת עם כל ההתלהבות, האמונה והשירה אל המדבר הגדול והנורא. והסעה ראשונה זו היא עפ"י משה הרועה הנאמן: "שכל מי שמאמין ברועה נאמן, כאילו מאמין במאמר מי שאמר והיה העולם".

¹⁸ מכילתא מול מכילתא! איזו ראייה שונה בתכלית מהמדרש הקודם! איזו נפילה גדולה מהאמונה והשירה! איזו הסעה מול הסעה! לא רק חזרה למצרים, אלא חזרה עם עבודה זרה בראשם! ואיפה ההתעלות של קריעת ים סוף? איפה "ויאמינו בה" ובמשה עבדך?

שראו פגרי מצרים, שהיו מעבידים בהם בחומר ובלבנים, מוצפים על פני המים, אמרו: לא נשתייר אדם במצרים, "נתנה ראש ונשובה מצרימה" - נעשה עבודת כוכבים ותלך בראשו ונחזור למצרים! יכול שאמרו ולא עשו? תלמוד לומר: "וימאנו לשמוע ולא זכרו נפלאותיך ... ויתנו ראש לשוב לעבדותם" (נחמיה ט ז).¹⁹

שבת שלום

וברכת שנה טובה וכתובה וחתומה טובה לאילנות²⁰

מחלקי המים

מים אחרונים: הסעה או נסיעה אחרת של בני ישראל, הפעם מרצונם ובלי שמשא צריך להסיע אותם בכח, מצויה בפרשת בהעלותך על הפסוק: "ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים", ראה פירוש רמב"ן שם: "אבל ענין המדרש הזה מצאו אותו באגדה, שנסעו מהר סיני בשמחה כתינוק הבורח מבית הספר, אמרו שמא ירבה ויתן לנו מצות, וזהו ויסעו מהר ה', שהיה מחשבתם להסיע עצמן משם מפני שהוא הר ה'". ראה דבריני [ויהי בנסוע הארון](#) בפרשת בהעלותך.

¹⁹ מדרש זה בנוי על המכילתא לעיל ומקצין אותו עוד יותר, תוך גיוס פסוקים ממרי אחר. ראה איך הדרשן מעתיק את "נתנה ראש ונשובה מצרימה" של המרגלים (במדבר יד) לעולי ים סוף, לתחילת הדרך! וכך הוא גם בפסוק מנחמיה ט ז שבו המדרש חותם: "וימאנו לשמוע ולא זכרו נפלאותיך ... ויתנו ראש לשוב לעבדותם", שבפירוש מדבר על המרגלים. עם כל התמיהה וההשתאות לנוכח מדרשים קשים אלה, אולי אין הם באים אלא להחזיר אותנו למציאות האנושית ולהצביע על נטייה אנושית ופשוטה של עם של עבדים שרואה את אדוניו ונוגשיו מתים ו"כל טוב ארץ מצרים" לפניו בלי מעצורים ורוצה לחזור למחוזות שהוא מכיר. ומשה צריך להתחיל איתם דרך חדשה. כאן בעצם מתחיל המסע האמיתי ואין קיצורי דרך מטוב מצרים לארץ זבת חלב ודבש (חזרנו לתחילת הפרשה "ולא נחם דרך ארץ פלישתים כי קרוב הוא", ראה דבריני [לא דרך ארץ פלישתים](#) בפרשה זו). אך המדרש ממשיך (בקטע שלא הבאנו) ומחבר את כל העניין לעבודה זרה שיצאה איתם ממצרים ועברה איתם בים ([פסל מיכה](#), ראה דבריני במיוחדים): "ר' יהודה בו אלעאי אומר: עבודה זרה הייתה בידם של ישראל והסיעה משה מישראל, לכך נאמר: ויסע משה את ישראל - הסיעם מחטאו של ים" (סימן א שם). לא נפילה בעקבות עלייה, אלא חזרה לחטא קדום המלווה את יציאת מצרים כל העת. מעין זרם תת קרקעי הממקש את הזרם הגלוי האמוני והשירתי. וכבר נדרשנו לדואליות זו של אמונה ומריה, של מעמד הר סיני וחטא העגל, של תקופת השופטים, הנביאים ובעצם של כל תולדות ישראל, ששורשיה ביציאת מצרים וקריעת ים סוף ואולי אף קודם לכן, בדבריני [וימרו על ים סוף](#) וכן דבריני [שחורה אני ונאווה](#).

²⁰ "ארבעה ראשי שנים הם: באחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים. באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה ... באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות. באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי, בית הלל אומרים בחמשה עשר בו" (מסכת ראש השנה פרק א משנה א). ובהמשך במשנה ב שם: "בארבעה פרקים העולם נידון ...". ואם תאמר ראש השנה לאדם לחוד וראש השנה לאילן לחוד, כלך לך אצל ספרי דברים פסקא רג: "כי האדם עץ השדה - מלמד שחייו של אדם אינם אלא מן האילן". ובמדרש בראשית רבה כו ו: "כי האדם עץ השדה - מה אדם נותן דין וחשבון אף עצים נותנים דין וחשבון".